

Володимир ЧУМАК

здобувач освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування», ЗУНУ
(науковий керівник: к.деж.упр., заступник директора
Закарпатського навчально-наукового центру ЗУНУ
Віктор АНТОНЮК)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ, ОBOB'ЯЗКІВ ТА ГАРАНТІЙ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД УКРАЇНИ

Місцеве самоврядування в Україні є конституційною основою демократичного врядування на регіональному рівні. Депутати місцевих рад це, по суті, центральні діячі цієї системи, що представляють інтереси територіальних громад та здійснюють контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування. Визначення їхнього статусу, прав, обов'язків та гарантій є одним з ключових елементів законодавчої системи, який впливає на ефективність роботи місцевих рад. У контексті реформ децентралізації та інтеграції принципів прозорості, підзвітності та участі громадян виникає потреба глибшого правового аналізу статусу депутатів, виявлення недоліків правового регулювання та обґрунтування шляху їх усунення.

Правовий статус депутатів місцевих рад України регламентується насамперед Конституцією України, що є основоположним документом, який закріплює право на місцеве самоврядування (статті 5, 140–144), принципи виборності та законності [4]; Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [2]; Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року № 93-IV [3]; а також іншими нормативними актами, що впливають на діяльність депутатів, зокрема законодавством щодо запобігання корупції. У Законі № 93-IV [3] прямо зазначено, що на депутатів

місцевих рад поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» [1].

Закон також встановлює значні обов'язки для депутатів, які сприяють підзвітності й відповідальності: висловлювати та захищати інтереси територіальної громади та виборців свого округу; дотримуватися законів України, Конституції та місцевих нормативних актів; брати активну участь у роботі ради, її засіданнях та комісіях; подавати декларацію відповідно до Закону «Про запобігання корупції» [1]; звітувати перед виборцями. Згідно з інтерпретацією теоретиків, депутат має регулярно, хоча б раз на рік, звітувати про свою діяльність. Для того щоб депутати могли ефективно виконувати ці обов'язки та залишатися незалежними у своїй діяльності, закон передбачає певні гарантії, які забезпечують стабільність, матеріальне й організаційне забезпечення, соціальний захист та правовий захист. До них належать непорушність повноважень – закон гарантує, що ніхто не може обмежити повноваження депутата, окрім випадків, передбачених Конституцією та законами України; матеріальне та організаційне забезпечення – місцеві ради повинні створювати умови для діяльності депутатів, забезпечувати ресурси, доступ до інформації та можливість роботи в комісіях; соціальні гарантії – передбачають участь депутата в сесіях і комісіях та регулюють сумісництво депутатської діяльності з громадською або професійною діяльністю; правовий захист – депутат має право на захист своїх законних повноважень і не може бути незаконно усунений з посади чи обмежений у правах без правових підстав.

Аналіз чинного законодавства та практики показує, що існують значні проблеми в реалізації норм, які регулюють статус депутатів. Серед них виділяються такі ключові питання:

- конфлікт інтересів та сумісництво – хоча закон встановлює обмеження щодо поєднання посад, на практиці виникають

ситуації, коли депутат виконує іншу державну чи посадову діяльність, що може впливати на його незалежність;

- контроль і підзвітність – механізми звітування депутатів перед виборцями недостатньо формалізовані, відсутні чіткі строки, критерії та стандарти форматів звітів, що ускладнює оцінку ефективності діяльності;
- недостатнє забезпечення ресурсами – у багатьох місцевих радах депутати не мають достатньої організаційної підтримки, зокрема обмежені приміщення, технічне забезпечення та відсутність помічників;
- правова недосконалість механізмів відкликання – хоча закон передбачає порядок відкликання депутата, на практиці цей механізм рідко працює через політичні та процедурні бар'єри;
- корупційні ризики – незважаючи на обов'язок подавати декларації, не завжди існують ефективні засоби перевірки та реагування на конфлікти інтересів або порушення антикорупційного законодавства;
- адаптація до реалій децентралізації – Закон № 93-IV [3] був прийнятий у 2002 році, і багато його норм не враховують сучасні зміни, пов'язані з децентралізацією, розширенням повноважень новоутворених ОТГ та цифровізацією врядування.

На підставі вище наданого аналізу можна запропонувати наступні шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання статусу депутатів місцевих рад. По-перше, удосконалення механізмів звітування: запровадити чіткі вимоги щодо періодичності, змісту та форми звітів депутатів перед виборцями, включаючи використання електронних платформ для підвищення прозорості. По-друге, посилення ресурсного забезпечення: встановити мінімальні стандарти підтримки депутатів (офіси, техніка, помічники) через нормативні акти місцевих рад або державні програми. По-третє, оновлення правил

сумісництва: уточнити заборони та наслідки поєднання депутатського мандату з іншими публічними чи приватними посадовими функціями з урахуванням сучасних викликів. По-четверте, покращення механізмів відкликання: зробити процедуру більш прозорою, чіткою та доступною для громадян, зменшити політичні бар'єри для її реалізації. По-п'яте, антикорупційні інструменти: посилити контроль за деклараціями, розвивати внутрішньо-радівські контролюючі органи та впроваджувати регулярні аудити діяльності депутатів, пов'язані з їхніми повноваженнями. Нарешті, адаптація законодавства до реалій децентралізації: внести зміни до закону «Про статус депутатів місцевих рад» з урахуванням нових моделей місцевого самоврядування в ОТГ, їхніх повноважень, фінансування та взаємодії з громадськістю.

Таким чином, дослідження показало, що правовий статус депутатів місцевих рад в Україні є досить добре нормативно визначеним: існує базове законодавство, яке формулює права, обов'язки та гарантії депутатської діяльності. Проте на практиці реалізація цих норм часто стикається з рядом проблем: недостатньою підзвітністю перед громадою, ресурсними обмеженнями, корупційними ризиками та застарілістю правового регулювання. Враховуючи сучасні виклики (зокрема: децентралізацію, цифровізацію, активізацію громадянської участі) потрібні системні зміни. Рекомендації, запропоновані в даному дослідженні, можуть слугувати підґрунтям для законодавчих ініціатив та реформ, спрямованих на підвищення ефективності, прозорості й відповідальності депутатів місцевих рад.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.11.2025).

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.11.2025).
3. Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11.07.2002 № 93-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 11.11.2025).
4. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 11.11.2025).